

Flora- en faunaonderzoek

Molenwijck-Zuid fase 3 & 4
Loon op Zand

Flora- en faunaonderzoek

Molenwijck-Zuid fase 3 & 4 Loon op Zand

Titel	Flora- en faunaonderzoek Molenwijck-Zuid fase 3 & 4 Loon op Zand
Uitvoering	Bureau Bleijerveld/Ruimte voor Advies
Opdrachtgever	Buro Boot Plesmanstraat 5 3900 AM Veendam
Datum	19 maart 2013
Status	Definitief

Bureau
Bleijerveld

Andringastrjitte 27
8495 JZ Aldeboarn

tel 0566-632073
fax 0566-632074

mbleijerveld@planet.nl

www.ruimtevooradvies.nl

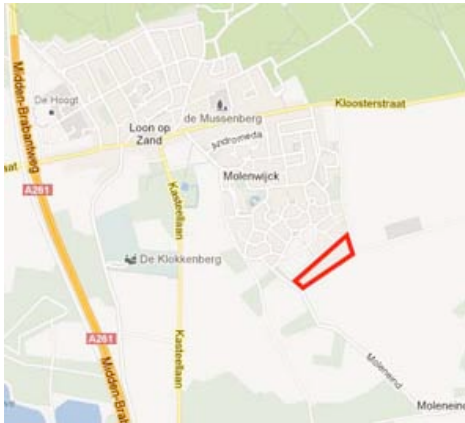
INHOUD

1	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding en doel	
1.2	Opzet onderzoek	
1.3	Plangebied en ingreep	
2	WETTELIJK KADER	4
2.1	Inleiding	
2.2	Flora- en faunawet	
2.3	Natuurbeschermingswet	
2.4	Ecologische hoofdstructuur	
2.5	Rode lijsten	
3	RESULTATEN	7
3.1	Gebiedsbeleid	
3.2	Veldonderzoek flora	
3.3	Veldonderzoek fauna	
4	CONCLUSIES	9

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding en doel

Gemeente Loon op Zand heeft het voornemen om fase 3 en 4 van het nieuwbouwproject Molenwijk-Zuid te realiseren. Daartoe wordt een strook agrarisch gebied ten zuiden van Loon op Zand ontwikkeld. Onder meer bij ruimtelijke ingrepen dient rekening te worden gehouden met beschermde soorten en gebieden. Wet- en regelgeving omtrent deze soorten en gebieden is vastgelegd in de Flora- en faunawet (Ff-wet), Natuurbeschermingswet (NB-wet) en het Streekplan.

Figuur 1. Loon op Zand met globale ligging plangebied (rood).

Het onderhavige rapport beschrijft de resultaten van een zogenaamde *quick scan* van beschermde natuurwaarden in en rond het plangebied. De rapportage kan dienst doen als onderbouwing bij bestemmingsplanwijzigingen en ontheffings- of vergunningaanvragen in het kader van de Ff-wet respectievelijk NB-wet.

Een *quick scan* betreft een beoordeling van de aanwezige natuurwaarden in en rond het plangebied. Bronnenonderzoek, een terreinbezoek en ecologische kennis vormen de basis van de beoordeling. De *quick scan* is een momentopname en geen standaard veldinventarisatie waarbij meerdere veldrondes in een seizoen worden uitgevoerd. Een *quick scan* geeft daardoor een beperkter beeld dan een standaard veldinventarisatie. Omdat het onderzoek een momentopname betreft kan geen rekening worden gehouden met de dynamische aspecten van natuur, zoals migratie en kolonisatie door soorten en veranderd terreingebruik en –beheer na afloop van het onderzoek.

1.2 Opzet onderzoek

Bij de beoordeling van het plangebied is een bronnenonderzoek verricht naar het voorkomen van beschermde soorten en de ligging van beschermde gebieden in de regio. Daarvoor is zover mogelijk en nodig gebruik gemaakt van verspreidingsatlassen en de website van Waarneming. Voor de ligging van beschermde gebieden is gebruikgemaakt van diverse overheidswebsites. Op 27 februari 2013 is het plangebied bezocht. Daarbij is gelet op de daadwerkelijke aanwezigheid van beschermde soorten en indirecte aanwezigheid in de vorm van sporen (verblijfplaatsen, wissels, pootafdrukken en dergelijke). Verder is het terrein beoordeeld op de geschiktheid voor beschermde soorten (habitatbeoordeling).

1.3 Plangebied en ingreep

Het plangebied wordt gevormd door een circa 3,5 hectare groot terrein ten zuiden van de Ambrosiusstraat. Het terrein sluit aan op de recent ontwikkelde fase 2 van Molenwijck-Zuid. Het gebied is grotendeels in gebruik als maïsakker. Langs de noordzijde ligt een strook grasland en gazon. In de oostelijke helft is de strook grasland breder. Langs de zuidzijde van dit deel loopt een greppel met wat opgaande begroeiing van onder anderen boswilg en berk. Plaatselijk is jonge opslag aanwezig. In de zuidwesthoek van het plangebied staat een oude eik. Langs de straat loopt een geïsoleerde watergang met flauwe oevers. De watergang is van recente datum en bezit een veel hoger peil dan de watergangen in de omgeving. Het terrein is onderdeel van een open agrarisch gebied dat met name in gebruik is voor akkerbouw. De percelen ten zuiden van het plangebied zijn in gebruik bij een boomkweker. Aan de westzijde grenst het plangebied aan een singel. Water speelt geen grote rol in het gebied. De percelen zijn diep ontwaterd en watergangen bestaan hoofdzakelijk uit natte greppels. De grotere watergangen hebben met circa tien centimeter een lage waterstand. Het water is zeer voedselrijk.

Het voornemen bestaat om in het plangebied fase 3 en 4 van Molenwijck-Zuid te realiseren. In het onderzoek is er vanuit gegaan dat het gehele terrein in de huidige staat verdwijnt inclusief opgaande begroeiing. De watergang langs de Ambrosiusstraat wordt vermoedelijk verlegd naar de zuidrand van het terrein.

Figuur 2. Luchtfoto huidige situatie met projectgrens (rood).

Figuur 3. Toekomstige situatie met ingetekend de wijkuitbreiding.

Foto 1. Westzijde plangebied met singel en eik.

Foto 2. Plangebied in oostelijke richting gezien.

Foto 3. Oostzijde plangebied met de grootste agrarische kavelsloot in de omgeving.

Foto 4. Zuidzijde plangebied met greppel.

Foto 5. Noordzijde plangebied in westelijke richting gezien met recent aangelegde watergang.

Foto 6. Noordzijde plangebied in oostelijke richting gezien met recent aangelegde watergang.

2 WETTELIJK KADER

2.1 Inleiding

In Nederland is de wetgeving omtrent de bescherming van natuurwaarden gesplitst in soortbescherming en gebiedsbescherming. De bescherming is geregeld in respectievelijk de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet. In deze twee wetten zijn de nationale natuurwetgeving en internationale richtlijnen en verdragen verankerd, zoals Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, Wetlands-Conventionie, Conventionie van Bern, Cites en Verdrag van Ramsar.

2.2 Flora- en faunawet

De bescherming van dier- en plantensoorten in Nederland is geregeld via de Flora- en faunawet. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende planten- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen kan op grond van artikel 75 worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Een ontheffingsaanvraag wordt beoordeeld door de Dienst Regelingen van het Ministerie van EL&I.

Verbodsbepalingen

Art. 8: Het plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op andere wijze van de groeiplaats verwijderen van beschermde planten.

Art 9: Het doden, verwonden, vangen of bemachtigen of met het oog daarop opsporen van beschermde dieren.

Art 10: Het opzettelijk verontrusten van beschermde dieren.

Art 11: Het beschadigen, vernielen, uithalen, wegnemen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde dieren.

Art 12: Het zoeken, beschadigen of uit het nest halen van eieren van beschermde dieren.

De beschermde soorten zijn ondergebracht in drie tabellen die elk een ander beschermingsregime kennen.

In tabel 1 zijn de algemene beschermde soorten ondergebracht. In geval van ruimtelijke ingrepen, en bestendig gebruik en beheer geldt voor de soorten van tabel 1 een vrijstelling van de verbodsbepalingen.

In tabel 2 zijn de minder algemene beschermde soorten ondergebracht. In geval van ruimtelijke ingrepen en bestendig gebruik en beheer geldt voor de soorten van tabel 1 een vrijstelling van de verbodsbepalingen, mits men werkt op basis van een door het Ministerie van EL&I goedgekeurde gedragscode. In overige gevallen is een ontheffing noodzakelijk, waarbij een lichte toetsing wordt toegepast.

In tabel 3 zijn de strikt beschermde soorten ondergebracht, waaronder bijlage 4-soorten van de Habitatrichtlijn. In geval van bestendig gebruik en beheer geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen (uitgezonderd art. 10), mits men werkt op basis van een door het Ministerie van EL&I goedgekeurde gedragscode. Voor ruimtelijke ingrepen is in alle gevallen is een ontheffing noodzakelijk, waarbij een zware toetsing wordt toegepast.

Bij lichte toetsing wordt één criterium gehanteerd:

1) doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Bij zware toetsing worden drie criteria gehanteerd:

1) er is sprake van een in of bij de wet genoemd belang,

2) er is geen alternatief,

3) doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen (Art. 2). Deze zorgplicht houdt in dat menselijk handelen geen nadelige gevolgen voor flora en fauna mag hebben. De zorgplicht geldt voor alle planten en dieren, beschermd of niet. In het geval van beschermde planten of dieren geldt de zorgplicht ook als er een ontheffing of vrijstelling is verleend. De zorgplicht voor dieren betekent niet dat er geen dieren mogen worden gedood, maar wel dat dit, indien noodzakelijk, met zo min mogelijk lijden gepaard gaat.

Per 26 augustus 2009 is de beoordeling van ontheffingen en het gebruik van gedragscodes gewijzigd als gevolg van uitspraken van de Raad van State. Verder is de lijst uitgebreid van vogels waarvan de nestplaats jaarrond is beschermd. Voor soorten van Bijlage IV van de Habitatrictlijn is het alleen nog mogelijk ontheffing te krijgen op grond van een belang dat is opgenomen in de Habitatrictlijn. Ontheffing op basis van belang j ' de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting en ontwikkeling' van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten is niet meer mogelijk. Met betrekking tot de soortgroep vogels kan daarnaast ook geen ontheffing meer worden aangevraagd op basis van belang e 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten'

Er is nadruk komen te liggen op het voorkomen van negatieve effecten. Bij ingrepen die negatieve effecten hebben zijn er twee mogelijkheden:

1. Mitigatie

Wanneer door toepassing van mitigerende maatregelen negatieve effecten kunnen worden voorkomen, is een ontheffing niet meer verplicht.

2. Ontheffing

Wanneer mitigatie niet mogelijk is, dient een ontheffing te worden aangevraagd.

ontheffing

Bij de beoordeling dienen de volgende vragen in onderstaande volgorde te worden beantwoord:

- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast door de werkzaamheden?
- Is er een wettelijk belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Dienst Regelingen beoordeelt vervolgens of het wettelijk belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en).

Tabel 2-soorten

Tabel 2-soorten worden getoetst aan de gunstige staat van instandhouding. Een gedragscode kan ook uitkomst bieden voor Tabel 2-soorten. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit. Daarbij moet worden aangetoond dat precies zo wordt gewerkt als de gedragscode aangeeft.

Vogels

Voor vogels is ontheffing alleen mogelijk op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Dat zijn:

- Bescherming van flora en fauna (b) *
- Veiligheid van het luchtverkeer (c)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)

Tabel 3-soorten

Bijlage 1-soorten

Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 is ontheffing mogelijk op grond van alle belangen uit het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten. In de praktijk komen bij Bijlage 1-soorten onderstaande vier belangen het meeste voor bij een ontheffing voor een ruimtelijke ingreep.

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Bijlage IV-soorten Habitatrichtlijn

Voor Bijlage IV-soorten uit Tabel 3 alleen ontheffing mogelijk op grond van een wettelijk belang uit de Habitatrichtlijn. Dat zijn:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)

2.3 Natuurbeschermingswet

De NB-wet heeft de bescherming en instandhouding van natuurgebieden met een hoge ecologische waarde in Nederland als doel. Daartoe zijn gebieden aangewezen in het kader van de Vogelrichtlijn (VR-gebieden), Habitatrichtlijn (HR-gebieden) en het Verdrag van Ramsar (Wetlands). Verder vallen ook Beschermd Natuurmonumenten onder de NB-wet. De VR- en HR-gebieden worden samengevat onder de noemer Natura 2000. Voor de Natura 2000-gebieden worden/zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd voor specifieke vogelsoorten of habitats. Deze kunnen van gebied tot gebied verschillen. De vier genoemde gebieden kunnen overlappen. Activiteiten die een negatief effect hebben op Natura 2000-gebieden zijn verboden. Dat geldt ook voor activiteiten buiten de gebieden die een negatief effect hebben binnen het gebied. Voor activiteiten is een vergunning mogelijk. Een vergunning wordt pas afgegeven wanneer een zogenaamde 'habitattoets' is doorlopen. Hieruit moet blijken dat de natuurlijke kenmerken van het gebied niet worden aangetast en de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van de soorten niet verslechtert en geen versterking van soorten optreedt. Een vergunning wordt afgegeven door de betreffende Provincie.

2.4 Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

De EHS is een netwerk van gebieden in Nederland waar de natuur voorrang heeft. Het netwerk helpt voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. De EHS bestaat uit:

- bestaande natuurgebieden, reservaten, natuurontwikkelingsgebieden en zogenaamde robuuste verbindingen;
- landbouwgebieden met mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer (beheergebieden);
- grote wateren (zoals de kustzone van de Noordzee, het IJsselmeer en de Waddenzee).

De begrenzing van de EHS wordt door de provincie vastgesteld en is in verwerkt in provinciale streekplannen. Per eenheid zijn natuurdoeltypen geformuleerd. In of in de nabijheid van EHS-gebieden zijn handelingen verboden die de waarden, kenmerken of functies van het gebied aantasten. Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van groot openbaar belang. In dat geval dienen negatieve effecten wel te worden gecompenseerd.

2.5 Rode lijsten

Rode lijsten geven een overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of duidelijk achteruit zijn gegaan. Rode lijsten hebben een signaleringfunctie en geen juridische status. Plaatsing op de lijst betekent daarom niet automatisch dat de soort beschermd is. Daarvoor is opname van de soort onder de Flora- en faunawet nodig. De Rode lijsten zijn richtinggevend voor toekomstig beleid. Van overheden en terreinbeherende organisaties wordt verwacht dat zij bij beleid en beheer rekening houden met de Rode lijsten.

3 RESULTATEN

3.1 Gebiedsbeleid

Het plangebied is geen onderdeel van een gebied met een beschermde status. De singel ten westen van het terrein behoort tot de Ecologische Hoofdstructuur. Het grootste deel van de singel grenst aan de gerealiseerde bebouwing van Molenwijck. Verder liggen in de omgeving nog enkele landschappelijke aanplanten die onderdeel zijn van de EHS. De singel en de bosjes hebben het beheertype droog of nat bos met productie. Een negatief effect op de EHS is uit te sluiten.

Figuur 4. Ligging EHS (bruin) t.o.v. plangebied (rood).

3.2 Veldonderzoek flora

Het terrein is grotendeels in regulier agrarisch gebruik en ook de strook grasland langs de noordzijde heeft een agrarisch verleden. De bodem van het terrein is zeer voedselrijk. Op de akker was geen vegetatie aanwezig. De vegetatie van akkerranden, greppeltaluds en het grasland langs de noordzijde werd gekenmerkt door graslandsoorten van voedselrijke bodem en stikstofminnende ruigtesoorten. Veel voorkomende soorten, naast algemene grassen, waren Grote brandnetel, Smalle weegbree, Kruijpende boterbloem, Ridderzuring, Bijvoet, Fluitenkruid en Pitrus. De watergang was merkbaar van recente datum, wat tot uiting kwam in een relatief groot aandeel pioniersoorten, zoals Grote lisdodde, Pitrus en plekken Haarmos sp. op de oevers. Verder kwamen soorten voor als Moerasvergeet-me-nietje, Liesgras en Grote egelskop. Er zijn geen bedreigde of beschermde plantensoorten aangetroffen. Het veldbezoek vond plaats in een voor flora ongeschikte onderzoeksperiode. Op basis van het huidige of voormalige grondgebruik en de aanwezige vegetatie zijn strikter beschermde plantensoorten echter uit te sluiten. Soorten van tabel 1 kunnen voorkomen, bijvoorbeeld Brede wespenorchis, Dotterbloem en Grote kaardenbol. Voor soorten van tabel 1 geldt een algemene vrijstelling in geval van ruimtelijke ingrepen.

3.3 Veldonderzoek fauna

Zoogdieren

Alle inheemse soorten zoogdieren worden beschermd door de Flora- en faunawet. Er zijn geen zoogdieren daadwerkelijk waargenomen. Wel waren sporen aanwezig van de tabel 1-soorten Haas, Konijn en Mol. Verder bevonden zich met name in de strook grasland langs de Ambrosiusstraat holen van kleine zoogdieren. De tabel 1-soort Veldmuis zal hier de algemeenste soort zijn. Het plangebied is verder alleen geschikt voor weinig kritische

zoogdieren van tabel 1, zoals Huispitsmuis, Aardmuis en Rosse woelmuis. Van grotere zoogdieren zijn geen verblijfplaatsen gevonden. Grotere zoogdieren als Vos, Ree en marterachtigen zijn alleen als passant te verwachten. Het plangebied is ongeschikt als leefgebied voor strikter beschermde zoogdieren.

Vleermuizen

Alle soorten vleermuizen zijn strikt beschermd (tabel 3/bijlage IV HR). Verblijfplaatsen bevinden zich in bomen of kunstwerken, zoals gebouwen. Gebouwen komen niet binnen het plangebied voor en van bomen is alleen de solitaire eik in de noordwesthoek oud genoeg om over holten te kunnen beschikken. Er zijn echter geen holten in de boom aangetroffen. Hieruit volgt dat verblijfplaatsen in het plangebied zijn uit te sluiten. Vanwege de openheid en het huidige gebruik, is de rol van het plangebied als foerageergebied te verwaarlozen. Het terrein beschikt niet over structuren die van belang kunnen zijn voor vliegroutes.

Vogels

Alle inheemse broedvogels zijn beschermd. De Flora- en faunawet maakt onderscheid tussen vogels zonder en met vaste broedplaatsen. Van vogels zonder vaste broedplaats zijn alleen de broedsels beschermd en niet het leefgebied. Van vogels met een vaste broedplaats is naast de broedplaats (jaarrond) ook het functionele leefgebied beschermd. Het terrein is grotendeels in gebruik als maïsakker en de graslandstrook langs de noordzijde is vrij toegankelijk voor bewoners van Molenwijck. Verder is opgaande begroeiing schaars. Op grond hiervan is slechts een klein aantal algemene soorten van het landelijk gebied te verwachten, zoals Wilde eend, Meerkoet, Roodborst, Merel, Kraai en Ekster. Het voorkomen van zeldzame soorten zonder vaste verblijfplaats is uitgesloten. Het plangebied is niet geschikt voor soorten met een vaste verblijfplaats.

Amfibieën

Alle soorten amfibieën en reptielen zijn in meer of mindere mate beschermd. Het gebied rond Loon op Zand-Zuid is weinig geschikt voor amfibieën vanwege de beperkte beschikbaarheid van oppervlaktewater, het lage peil van de watergangen en de grote voedselrijkdom van het water. Daarnaast is de omgeving door het rationele, agrarisch karakter weinig geschikt als landbiotoop. Er zijn alleen algemene tabel 1-soorten te verwachten als Bruine kikker, Gewone pad en Kleine watersalamander. In het gebied is alleen de watergang langs de Ambrosiusstraat meer geschikt voor amfibieën en theoretisch voor strikter beschermde soorten als Poelkikker. Omdat de watergang van recente datum is en in een verder ingeschikt gebied ligt, is het voorkomen van strikter beschermde soorten vrijwel uit te sluiten. Het plangebied voldoet niet aan de habitateisen van reptielen.

Vissen

De watergangen in het gebied rond Loon op Zand-Zuid zijn ongeschikt voor beschermde vissoorten vanwege het lage peil van de watergangen en de grote voedselrijkdom van het water. In het gebied is alleen de watergang langs de Ambrosiusstraat in theorie geschikt voor de strikter beschermde soorten Kleine modderkruiper (tabel 2) en Bittervoorn (tabel 3). Het is onwaarschijnlijk dat hierin beschermde soorten voorkomen, omdat de watergang van recente datum is en in de omgeving geen beschermde vissoorten voorkomen. Ook is de watergang door het hogere peil fysiek geïsoleerd van het omringende waterstelsel.

Ongewervelden

Het plangebied vertegenwoordigt geen belang voor beschermde soorten uit de overige soortgroepen. Een negatief effect op beschermde soorten uit de groep ongewervelden is uitgesloten.

4 CONCLUSIES

Gebiedsbescherming

Het plangebied ligt niet in, maar wel in de directe omgeving van een singel die deel is van de Ecologische Hoofdstructuur. De singel ligt grotendeels langs de bebouwing van Molenwijck. Op grond van de ligging en het karakter van de singel en de toekomstige bestemming van het plangebied is een negatief effect op dit onderdeel van de EHS uit te sluiten.

Flora

- Er zijn geen bedreigde of beschermde plantensoorten aangetroffen. Het voorkomen van bedreigde en strikter beschermde soorten is uit te sluiten.

Fauna

- De ingreep heeft kan een negatief effect hebben op tabel 1-soorten uit de groepen zoogdieren en amfibieën. Voor dergelijke soorten geldt een algemene vrijstelling in geval van ruimtelijke ontwikkelingen.
- Het plangebied heeft geen grote waarde als vliegroute of foerageergebied voor vleermuizen. Verblijfplaatsen zijn uit te sluiten.
- In ruigte, opgaande begroeiing en langs slootkanten is een beperkt aantal algemene broedvogels zonder vaste nestplaats te verwachten.
- Het plangebied is ongeschikt als leefgebied voor broedvogels met een vaste nestplaats.
- Het plan is niet van invloed op strikter beschermde zoogdieren, reptielen, strikter beschermde amfibieën, vissen en ongewervelden.

Uit het onderzoek komen naar voren dat het plan – wat de strikter beschermde soorten betreft – een negatief effect kan hebben op de broedvogels zonder vaste nestplaats. Het is verboden broedsels van vogels te verstoren of te vernielen. Hiervoor wordt geen ontheffing afgegeven.

Wat betreft broedsels van vogels zonder vaste nestplaats, dient het bouwrijp maken, rooien van groen en het verleggen van de watergang buiten de periode half maart – half augustus te gebeuren. Eerdere en latere nestgevallen zijn mogelijk. In de periode november-februari is de kans op verstoring van broedsels nihil.

